

«ЛЮДИНОЦЕНТРИЧНА» МОДЕЛЬ ЗМІСТУ ШКІЛЬНОЇ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ

У процесі навчання необхідно виходити з того, що сама історія – це процес розвитку і самореалізації людства в цілому та кожної конкретної людини зокрема.

Ключові слова: джерела сучасної цивілізації, принципи шкільної історичної освіти, «людиноцентрична» модель змісту шкільної історичної освіти.

В процессе обучения истории необходимо исходить из того, что сама история – это процесс развития и самореализации человечества в целом и каждой личности в отдельности.

Ключевые слова: источники современной цивилизации, принципы школьного исторического образования, «человекоцентричная» модель содержания школьного исторического образования.

In the learning process, it is necessary to take into account that history itself is a process of development and self-fulfilment of humanity in general and of each person in particular.

Key words: sources of modern civilization, principles of secondary school history education, human-centred model in secondary school history education.

Наприкінці 90-х років ХХ ст. вітчизняними фахівцями з методики навчання історії О. Пометун і Г. Фрейманом було запропоновано підхід до формування змісту шкільної історичної освіти, в основі якого знаходиться людина – головна продуктивна сила в сукупності її іпостасей: потреб і можливостей, знань і навичок, бажань та інтересів [3, с. 4]. Крім того, О. Пометун зауважує, що при структуруванні та відборі історичного матеріалу у процесі навчання необхідно виходити з того, що сама історія – це процес розвитку і самореалізації людства в цілому і кожної конкретної людини зокрема [3, с. 5]. При цьому об'єктом і орієнтиром такої самореалізації, у остаточному підсумку, виступають загальнолюдські, гуманітарні цінності, передусім морально-етичні, релігійні, естетичні. Саме навчання історії покликане не тільки ознайомити школярів із загальнолюдським досвідом пошуку і знаходження цих цінностей, а й дати їм можливість самим знаходити крихти цього досвіду, виробляючи свої оцінки, особистісне ставлення й емоційно-ціннісні орієнтації до подій навколишнього громадського життя. Уявлення і сформовані на їх основі теоретико-філософські знання про загальнолюдські цінності дають змогу розвивати вміння й індивідуальні якості старшокласника, сприяють його максимальній самореалізації у ході засвоєння історичних знань.

Таке розуміння змісту навчання змушує відмовитися від традиційних критеріїв добору навчального

історичного матеріалу. Ядром і основною частиною змісту стає історія духовно-практичного досвіду людства. Політична й економічна історія розглядаються як конкретні історичні умови (що сприяли або перешкождали) духовної самореалізації людини, конкретної нації, усього людства у певну історичну епоху. Крім того, політична історія висвітлюється у зв'язку з аналізом діяльності видатних особистостей, спонукальних мотивів конкретних вчинків, особливостей їхнього світогляду, духовності, рівня культури тощо. Такий підхід до змісту історичного матеріалу дає можливість виявити джерела сучасної цивілізації: ринкової економіки, демократичних порядків, прав і свобод особи, віротерпимості та ін. «Він допомагає вчителю у процесі навчання створити перед учнями образ людини, яка уособлює сукупність біопсихологічної та соціально-духовної сфер особистості, показати історію як взаємодію конкретних людей з їх інтересами, здібностями, мораллю тощо. Цей процес і є змістом історичного розвитку людства. Разом із тим, такий підхід не виключає врахування принципів синхроністичного і хронологічно послідовного викладу історичних подій, які полегшують сприйняття матеріалу» [2, с. 5].

Означений «людиноцентричний» підхід став результатом дискусій відомих українських істориків навколо проблем змісту шкільної історичної освіти. Результат цих дискусій у концентрованому вигляді міститься в публікаціях керівника групи Н. Яковенко. Дослідниця наголошує, що зміст шкільного історичного курсу в загальних рисах має бути представлений такою схемою:

- людина і простір (географічне довкілля та природні умови, чисельність населення й етнічні співвідношення в ньому, густина розселення тощо);
- людина в суспільстві (тут увесь спектр контакту людини з суспільством – належність до певних соціальних груп, участь у суспільному та громадському житті, причетність до політики, економічні процеси);
- людина і влада (особливості владної системи, в якій людина живе, та причини сприйняття/несприйняття цієї влади);
- людина і світ уявлень та ідей відповідного часу (а в новітню добу – ще й способи нав'язування певної системи цінностей значним масам людей, чого не знало домодерне суспільство);
- людина в культурі (тут поняття «культура» тлумачиться в широкому значенні – не лише як освіта, наука чи мистецтво, а й як побут, повсякденні звичаї, розваги, одяг, призначення до так званої масової культури в ХХ столітті тощо) [1].

На думку Н. Яковенко, змістовими принципами шкільної історичної освіти як такої, що спирається

на поєднання здобутків і вимог історичної та педагогічної наук, є:

- загальнонауковий підхід, що передбачає ознайомлення учнів із достовірними фактами та їх інтерпретаціями з метою формування цілісного наукового світогляду;

- конкретно-історичний підхід, тобто розгляд подій і явищ у контексті відповідного історичного часу, місця, супутніх обставин та динаміки перебігу від причин до наслідків;

- альтернативно-проблемний підхід, що спирається на використання різноманітних історичних джерел та ознайомлення з різними інтерпретаціями історичних подій і явищ;

- генералізуючий підхід, що спирається на виокремлення в навчальному матеріалі найсуттєвішого, а також на окреслення ключових тенденцій розвитку у відповідний історичний період;

- системний підхід, вимогою якого є міжпредметна та міжкурсова інтегрованість шкільної освіти в цілому та вивчення історичного процесу зокрема в органічному поєднанні цивілізаційного, культурно-антропологічного та інших аспектів;

- аксіологічний (ціннісний) підхід, тобто прищеплення загальнолюдських морально-етичних цінностей та вироблення на їх основі особистісної системи оцінювання історичних подій, діячів, явищ тощо;

- полікультурний підхід, що акцентує увагу на органічній єдності історії, культури, мови, традицій і звичаїв, які забезпечують наступність і спадкоємність поколінь власного народу, а також на потребі шанобливого ставлення до культур і звичаїв інших народів;

- світський підхід, що передбачає ознайомлення учнів з історією релігій як феноменів культури за недопущення пропаганди окремих релігійних вчень [1, с. 7].

Таким чином, «людиноцентрична» модель змісту шкільної історичної освіти була остаточно

формалізована в новому стандарті базової і повної загальної середньої освіти у формі наскрізних змістових ліній:

- людина – людина;
- людина – суспільство;
- людина – влада;
- людина – світ уявлень та ідей;
- людина – простір;
- людина – природа;
- людина – світ речей [4].

Представлені змістові лінії подаються за групами у складових змісту освітньої галузі та в державних вимогах до рівня загальноосвітньої підготовки учнів із застосуванням проблемно-тематичного підходу, що поєднаний з оглядовим, тематичним та поглибленим вивченням і синхронним викладанням взаємопов'язаних курсів історії України та всесвітньої історії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Концепція та програми викладання історії України в школі (проекти) / упоряд. та ред. Н. Яковенко, Л. Ведмідь. – К. : Стило, 2009. – 87 с.

2. Осмоловская И. М. Дидактические принципы дифференциации процесса обучения в общеобразовательной школе: дис. ...д-ра пед. наук : 13.00.01 / И. М. Осмоловская. – М., 2002. – 314 с.

3. Пометун О. І. Методика навчання історії в школі / О. І. Пометун, Г. О. Фрейман. – К. : Генеза, 2005. – 328 с.

4. Постанова «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти» № 1392 від 23 листопада 2011 р. [Електронний ресурс] / Кабінет Міністрів України. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/proministerstvo/normativno-pravova-baza/normativno-pravovi-akti-uryadu/postanovi>.

Дата надходження до редакції: 26.01.2015 р.

УДК 930.85 (477. 82) 08

Володимир ОМЕЛЬЧУК,

кандидат педагогічних наук,

доцент Дубенського коледжу

Рівненського державного гуманітарного університету

Юлія ТОКАР,

викладач педагогіки

Кременецького педагогічного коледжу

Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту імені Тараса Шевченка

ВОЛИНЬ ЯК КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІЙ СЛОВ'ЯНСЬКИЙ І УКРАЇНСЬКИЙ РЕГІОН

У статті аналізуються суспільно-історичні особливості, що визначали культурно-освітній розвиток Волині.

Ключові слова: Волинь, освіта, традиції, школа, братство.

В статті аналізуються общественно-исторические особенности, которые определяли культурно-образовательное развитие Волини.

Ключевые слова: Волинь, образование, традиции, школа, братство.